N. IORGA

DESPRE REGELE CAROL I

EXTRAS DIN « REVISTA FUNDAŢIILOR REGALE »
Nr. 5, MAI 1 39

MONITORUL OFICIAL ŞI IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAŢIONALĂ, BUCUREŞTI 1939

N. IORGA

DESPRE REGELE CAROL I

EXTRAS DIN « REVISTA FUNDAŢIILOR REGALE »
Nr. 5, MAI 1939

MONITORUL OFICIAL ŞI IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAŢIONALĂ, BUCUREŞTI 1939

DESPRE REGELE CAROL I

Inaintea Palatului Regal, căruia i se deschide o largă perspectivă, cu toate împrejurările grele în care trăim, stă să se așeze, statuie vrăjită de cel mai priceput tălmaciu sufletesc al psihologiilor umane prin arta sculpturii, Sârbul Mestrovici, chipul călare al Regelui Carol I.

Această comemorație, care nu se poate mărgini la un simbol material și care nu poate cuprinde numai manifestări verbale, ori câtă sinceritate s'ar găsi în ele și ori câtă noutate în ce privește întrebuințarea cuvintelor ar sta la îndemâna meșterilor graiului, trebue să caute, când este vorba de un stăpânitor de țară, de un domn de neam, un îndoit sens: acela al sufletului său însuși și acela al misiunii adevărate și precise pe care a îndeplinit-o în conducerea unei societăți omenești, în partea largă pe care situația sa i-a putut-o atribui în această croire și urmărire de drum.

Ceteam acum în urmă într'o conferință a răposatului I. G. Duca, în care el culegea din Memoriile sale, rămase nepublicate până acum, cu tot interesul pe care de sigur trebue să-l cuprindă fiind vorba de un factor atât de amestecat în vieața noastră politică, o pagină, în care el își arăta impresia pe care i-a produs-o Regele în momentul când, după plecarea lui Maiorescu, la capătul zbuciumului, pe care istoria trebue să-l judece aspru, al României în Războiul Balcanic, partidul liberal, în care Duca juca încă de atunci un rol așa de important, fusese chemat la putere. El vorbește de felul rece în care a fost primit noul Minister, de singura injoncțiune făcută noilor sfătuitori ai Coroanei de a depune obișnuitul jurământ, de cuvintele ironice, tăioase chiar, care au fost adresate unor miniștri, cari i se păreau Suveranului de atunci că nu corespund întru totul, prin vrâstă, prin capacitate, prin moralitate,

sarcinii cari li s'a atribuit, unul fiind prea tânăr, altul prea nou în meseria de care se apucă, un al treilea prea amestecat în rosturi de acelea care pot să-l facă bănuit de urmărirea ca ministru a unor interese personale.

Duca, foarte bucuros că el a scăpat de partea pe care o aștepta din aceste critici, cu atât mai ferite în formă, cu cât mai dureroase în fond, caută cu acest prilej solemn să descopere ce era în fundul sufletului lui Carol I. I s'a părut că are înaintea sa un fost militar prusian care nu și-a părăsit niciodată apucăturile de odinioară, care deci, deși se ridicase după o boală grea și era evident slăbit, căuta să se înțepenească într'o atitudine de comandă și care avea în privire, în cuvinte, în felul chiar de a se mișca și de a merge ceva care reprezenta elementul indelebil din întâia sa pregătire acolo la el, în Prusia.

Duca nu spune dacă părerea aceasta despre Regele său, care a fost și Regele tinereții oamenilor din generația mea, puțintel mai veche decât a tânărului ministru, a fost sau ba schimbată de împrejurări. Memoriile lui ne vor spune poate ceva în această privință. Acei cari au cunoscut pe Carol I înainte de această scenă și acei cari au avut onoarea, pe care n'o pot uita, de a se împărtăși nu odată de momentele de vădită și adâncă sinceritate ale unui suflet care, împotriva părerii acestui martor, nu recurgea totdeauna la mijloace dibace de a-și ascunde cugetarea, întrebând, cum ni se spune în acea pagină, despre lucruri pe care le știa, numai pentru a vedea ce se găsește 'n adevăr în sufletul aceluia pe care-l avea înainte, toți pot să aducă însă o mărturie împotrivă.

Militar? Da. Romanii ziceau: *vivere est militare*, « vieața este o ostășie », și fiecare trebue să ne facem un suflet de ostaș, încercând să atingem acel ideal suprem, pe care l-a realizat casta domnitoare în Japonia și care face tăria acestei națiuni: a primi datoria cu orice preț, a o îndeplini cu orice risc, a înnăbuși sentimentele umane care se revoltă împotriva acestei porunci aspre, a nu înfățișa nimănui o bucurie și o durere care te privesc pe tine însuți, acesta este de sigur un înalt ideal, pe care sufletele în adevăr nobile caută să-l îndeplinească.

In fiecare clipă Carol I *se voia*, se silea și izbutea să fie astfel. Vorbește și Duca despre ochii aceia mici, albaștri, ai Beauharnaisilor, din care el venea după mamă, ochi cercetători și cari puteau părea reci ca oțelul, și se poate vorbi și de acel glas al său, în care căuta

să nu se manifeste pornirea inimii, dar, pe lângă ce vede cineva la un om și ascultă dela dânsul, se desfac, pe căi neștiute de ceia ce numim noi știință, manifestări sufletești adânci și secrete, pe care, în adâncul său propriu prin mijloace tot așa de secrete, le înțelege cine are într'ânsul omenie.

De sigur că, prin disciplina pe care și-o impusese, prin acea căutare de prestigiu care este un semn deosebit al tuturor Suveranilor din vremea sa, încunjurându-se de acea pompă pe care Napoleon al III-lea a știut s'o întrupeze mai bine și s'o răspândească asupra tuturor «fraților» și «verilor» săi încoronați, Carol I ar putea să aibă înfățișarea unei mândrii de sine care se numește vulgar: vanitate.Ințelegătorii firilor omenești mergeau însă mai departe de o aparență, care era pentru acest Suveran mijlocul potrivit pentru a vrăji mulțimile bucuroase a sări dela o revoluție la altă revoluție: îmblânzitorul de fiare care se înfățișează cu o licărire dominatoare în ochi înaintea animalelor care urlă și se aruncă, poate fi, îndată ce și-a părăsit rostul înaintea cuștilor, un sentimental, capabil de iubire pentru o femeie și de părintească grijă pentru copiii săi. Tot prestigiul pe care l-a întrebuințat Napoleon al III-lea nu l-a împiedecat de a cădea la cea dintâi întorsătură defavorabilă a soartei, ceia ce înseamnă că nu politica de prestigiu era rea, ci, că nici prin mijloacele acestei politice de prestigiu practicată cu atâta dibăcie, tronurile în această vreme nu se puteau simți sigure.

Așa trebue să se înțeleagă, socot eu, psihologia lui Carol I. Platoșa era de oțel strălucitor: protivnicii nu știau unde este încheietura zalelor; ea era însă acolo, și anumite gesturi ale lui o vădeau. La Iași, când s'a desvelit statuia lui Vodă Cuza și eu, încă destul de tânăr, plin de evlavie pentru curajul aceluia care riscase tot, căci nu avea datoria de a întemeia o dinastie, ceea ce fixează o deosebire esențială între îndrăznelile lui și lungile îndoieli și zăbave și grelele acceptări, contra cărora se lupta toată conștiința sa ale aceluia care a dat Regalitatea ereditară, făceam lauda cuvenită Domnului care timp de șapte ani a fost, pe un tron săpat de patimi politice, mucenicul chemării sale, Carol I nu s'a simțit scăzut prin această glorificare și nici prin cuvintele mele din urmă, când uram Regelui ca, atunci când nu va mai fi între noi, să se poată zice despre dânsul, în toată sinceritatea, ceia ce în acest moment zic despre înaintașul său, ci mi-a trimis printr'un adiutant, puțin capabil

de a îndeplini această misiune cu discreție, asigurarea că acest discurs i-a plăcut, ceia ce nu spusese de discursurile celelalte, în care era numai lauda aceluia care stăpânea în acel moment, și, când, la urmă, am simțit lângă mine, după defilarea luptătorilor dela 1877, ființa, cu totul neașteptată și surprinzătoare, a Regelui, care vroia personal să-mi spună ceva, el a mers până acolo încât, când, influențat de atmosfera servilă a timpului, am răspuns la cuvintele de prețuire venite asupra mea prin observația că: « nu erau lingușiri care se îndreaptă către un Suveran », răspunsul său a fost acesta: « și crezi că aceste lingușiri mi-au plăcut vreodată ?».

N'a fost un caz izolat acesta, ci de atâtea ori eu, care nu i-am fost ministru și care nu aveam nimic să-i cer și căruia îmi era și atunci indiferentă orice ridicare și coborîre în vieața publică, l-am auzit arătându-și profundul desgust față de neonestitatea și imoralitatea pe care era silit să le tolereze acela care răspundea într'un moment lui Alexandru Bădărău, care îi prezinta o listă de numiri determinate de interese ale politicei practice, atâta: dacă fiecare, luându-i pe rând, sunt oameni buni, pentru ca, la urmă, printr'un gest pe care nu știu dacă Bădărău l-a înțeles, să aștearnă cea mai desprețuitoare iscălitură pe care a dat-o vreodată un Suveran. Erau momente și de duioșie în legătură cu dânsul, ca atunci când atâtea ieșiri din ceremonial și din etichetă se produceau subit și cuvintele răsunau părintește pentru acela care cu tinereța lui, stătea înaintea Suveranului.

Aceasta pentru ce era Carol I în el însuși, așa cum se înfățișează și în așa de frumosul testament, care ar trebui să fie înscris pe piedestalul măreței statui ce i se ridică, fiindcă acolo ca omul înaintea morții își exprimă gândul său cel adevărat, pe care, dacă l-ar fi manifestat, erau destui oameni cari să calce Regalitatea în picioare.

Care a fost, acum, *sensul* acestei Domnii ?

I s'a spus de unii, cari vedeau numai aparența: Carol Ingăduitorul. Nu era calificația cea mai nedreaptă de care s'a împărtășit el în vieață. Erau alții cari, deprinși cu risipa unei aristocrații, care s'a ruinat prin aceasta, și cu iubirea pentru vieața din afară, căreia îi sacrificau tot ceia ce vieața dinăuntru trebue să cuprindă, priveau ironic la uniforma veche, întoarsă pe dos, a aceluia, care, în felul acesta, a dat o mare lecție de simplicitate oamenilor generației

sale, și, când, de pe urma creării domeniilor regale, care erau o necesitate și au devenit o adevărată școală pentru țărănimea dimprejur, Regele a început acolo o gospodărie cum nu se vedea aiurea, au găsit prilejul de a arunca gluma, pe atât de ușoară, pe cât de necuviincioasă, a Regelui care « fabrică brânză ». Prin astfel de atitudine și-a creat popularitate un om de un dârz egoism și de o rară brutalitate, care a fost singurul să nu fie iertat de indulgența nemărginită a Suveranului ofensat și prin urmare a fost osândit la o închisoare pe care a evitat s'o facă, pentru a se întoarce înapoi în țara sa și a se așeza în primul rând al candidaților de Minister: Gheorghe Panu.

A se crede că, nu « Carol Ingăduitorul », ci « Carol Răbdătorul », — cu ce dureri sufletești a știut el singur și n'a spus nimănui, — a trăit ca un oportunist, pentru a se bucura de strălucirea și de avantagiile materiale ale Regalității, a crede că, în momentul care i-a plăcut mai mult din toată viața lui: acela când s'a desfăcut din mijlocul oamenilor politici pentru ca să se găsească numai între ostași și să facă să scânteie pe câmpiile Bulgariei luciul strălucitor al săbiei românești care de multă vreme nu ieșise din teacă, el căuta numai o gloriolă, într'o vreme când isprava militară era o datorie pentru orice Suveran și el nu făcea altceva decât să urmeze spiritul epocii sale, este iarăși a nu-l înțelege. Domnia aceasta, a avut multele ei șovăieli și alunecări și reveniri, pe care este liber cineva să le interpreteze ca venind din influențe străine, dar cine crede, cum o face Duca, atunci când spune că Regele care a voit totdeauna întinderea graniților României și care în ultimul timp s'a rostit cu toată hotărîrea împotriva politicii austro-ungare în Balcani, el care a mers până la refuzul cel mai neted opus rudei sale din Germania atunci când a fost vorba de o participare la o acțiune ofensivă pornită din Viena și Budapesta, a fost sincer când în Consiliul de Coroană a cerut să se execute tratatul de alianță cu Centralii, ceia ce era pentru dânsul o datorie de onoare, dar numai o datorie de onoare, și că el ar fi avut nevoie de lecția dela Marna pentru ca să vadă că Germania nu poate învinge și că a sărit în gâtul lui Ion Brătianu pentru a-i mulțămi că i-a evitat o greșeală, lucru cu totul străin de firea mândră a acestui Domn de țară, nu vede un lucru, care acesta formează unitatea întregii acestei Domnii.

A vrut o țară mai bogată, mai luminată, mai respectată de toată lumea, a vrut-o încununată de biruință pe câmpul de luptă,

a pătruns în el, pe lângă mândria pe care o aducea, mândria unui întreg trecut, pe care l-a cercetat, l-a respectat și l-a iubit, dar linia unei acțiuni care a cuprins aproape jumătate de veac, aceasta s'a desfăcut din primul moment în care a primit Coroana de vasalitate, fie și numai formală, pe care i-a oferit-o țara prin Ion Brătianu și prin alții, și din prima clipă când a pus piciorul pe pământul unei țări care își avea steagul ei, armata ei, legile ei, tradițiile ei, dar care totuși era privită dela Constantinopol ca « parte integrantă a Impărăției Otomane », deși această formulă se acoperea în anume moment de simulări oportuniste.

Pentru el n'a vrut Carol I legătura cu Constantinopolul otoman? De sigur că da. Acela care se cobora dintr'un neam de cavaleri străluciți ai evului mediu, acela care era pătruns de sentimentul de demnitate al națiunii de unde venea el, într'un moment de mare expansiune a ei, pe căi care erau într'adevăr de drept, a simțit dureros orice amintire a unor legături pe care le socotea ofensătoare pentru sufletul său însuși. Dar independența pe care o aveam de fapt și cu atât mai greu o simțeam tăgăduită de drept, independența aceasta a voit-o el pentru țara însăși, și această independență el i-a dat-o, în atâtea momente el a apărat-o, și când stătea să pornească marea furtună care a prins lumea întreagă, zguduind-o din temelii, la 1914, și față de Rusia și față de Austro-Ungaria și față de Germania însăși el a ținut să se știe că aceasta este *o țară care se cârmuește de sine* și independența, câștigată odată, trebue apărată în fiecare clipă.

Ea se cere apărată și astăzi, față de furtuni mai mari decât și acelea de atunci, și mai primejdioase pentru vieața liberă a națiunilor, pentru vieața demnă a Statelor.

Intre marile taine ale istoriei omenești este și aceia că oamenii cari au trăit odinioară îndeplinind o misiune răsar din nou ca amintire tocmai atunci când este vorba de a se apăra opera lor. Carol I vine la vreme, pentru a ni aminti lucruri pe care mulți le-au uitat, pentru a impune cu simțul lui superior de demnitati, ceia ce oameni cari n'au tot ce poate da rasa, strămoșii, pe cari el i-a avut, uită prea ușor: că moartea morală a unei națiuni, prin părăsirea neatârnării sale, nu este decât cel dintâi pas pentru moartea ei materială.